

היסטוריה

היסטוריה, לימודי חובה – חלק א', 022115

שים לב!

השאלות במבחן יחוברו מהחומר המפורט להלן.

חלק I – הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920

- א. מאפייני תופעת הלאומיות המודרנית, והתנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19**
1. המאפיינים של הלאומיות המודרנית כתופעה חברתית, תרבותית ופוליטית.
  2. המאפיינים של התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19.
  3. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 ולהתגבשותן.
  4. דפוסי ההגשמה של תנועה לאומית אחת באירופה במאה ה-19: מי שלט במדינה, מטרת המאבק, הכוחות הפעילים שהניעו את המאבק, השלבים העיקריים במאבק, הגורמים המסייעים והגורמים המעכבים בניהול המאבק, תוצאות המאבק.
- הערה:** בסעיף זה אין הכוונה לתנועה הציונית.
- ב. התנועה הלאומית היהודית המודרנית ומאפייניה העיקריים**
1. הגורמים לצמיחתה ולהתארגנותה של התנועה הציונית.
  2. פועלו של בנימין זאב הרצל לבניית התנועה הציונית ולארגונה: "מדינת היהודים", תכנית באזל, המסגרות הארגוניות למימוש מטרות התנועה, ניסיונותיו לקדם את קבלת הצ'רטר, ויכוח אוגנדה.
- ג. דפוסי הפעילות של התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל**
1. דפוסי הפעולה של התנועה הציונית במדינות אירופה, בארצות אגן הים התיכון והאסלאם: אגודות ציוניות, ספרות, עיתונות, לימוד השפה העברית, "עבודת ההווה", הקמת מסגרות להכשרה ולעלייה.
- ד. התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה**
1. עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים הלוחמים בזמן מלחמת העולם הראשונה.
  2. מדיניות השלטון העות'מני (ג'מל פחה) כלפי היישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה: יעדים ודרכי פעולה.
  3. דרכי התמודדות של היישוב היהודי בארץ-ישראל: "הוועד להקלת המשבר", ארגון ניל"י.
- ה. השוואה בין התנועה הציונית בראשית דרכה ובין תנועות לאומיות של עמים אחרים באירופה במאה ה-19.**
- נקודות דמיון ושוני.**
- הגורמים להתעוררות התנועות הלאומיות, המטרות, דפוסי ההנהגה, הדרכים שנקטו לקידום המטרות של התנועות הלאומיות, הקשיים שעמדו בדרכן.

שים לב: ראה המשך בעמוד הבא.

חלק II – ממדינת מקדש לעם הספר – בית שני

פרק שני: מאפייני ההלניזם

ג. מאפייני התרבות ההלניסטית כתרבות אוניברסלית, שילוב תרבות המזרח והשפעות מתרבות יוון.

פרק שלישי: המפגש בין החברה ביהודה להלניזם

ב. השפעת ההלניזם על החברה ביהודה:

1. השפעות המפגש עם ההלניזם על צביונה של החברה היהודית בתחומים: תרבות, אורחות חיים, מפעלי בנייה, שינויים באופייה של ההנהגה (צמיחת שכבת אצולה שלא ממעמד הכהונה ולא מצאצאי בית דוד).

2. השפעות העולם ההלניסטי על יצירות ספרות שחוברו על ידי יהודים: "תרגום השבעים", "חכמת בן סירא".

ג. המאבק בין המתיוונים למתנגדיהם ביהודה:

1. הכהונה הגדולה מובילה מהלך של העמקת ההתייוונות ביהודה: הניסיון להקים את הפוליס "אנטיוכיה" בירושלים.

2. ה"חסידים" כמובילים את ההתנגדות לתהליך ההתייוונות.

ד. גזרות אנטיוכוס:

1. פירוט הגזרות.

2. ההסברים השונים למתן הגזרות.

3. התגובות השונות של היהודים על הטלת הגזרות.

ה. מרד החשמונאים בימי מתתיהו ויהודה המכבי:

3. הוויכוח בשאלת המשך הלחימה לאחר ביטול הגזרות והחזרת החירות הדתית.

פרק רביעי: ממדינה חשמונאית עצמאית לכיבוש רומי וחורבן בית המקדש

ה. תוצאות המרד וחורבן בית המקדש.

פרק חמישי: בין ייאוש לבנייה: מירושלים ליבנה

א. רבן יוחנן בן זכאי והקמת המרכז ביבנה:

1. המשבר שנוצר בחברה היהודית עקב חורבן בית המקדש והסכנות שנסקפו לחברה היהודית עקב משבר זה.

2. בניית המרכז ביבנה: עיצוב חיים יהודיים ללא מקדש, יצירת גורמים מלכדים חדשים: תקנות חדשות

"זכר לחורבן", בית הכנסת, לימוד התורה והתפילה.

חלק II – ערים וקהילות, חברה ותרבות בימי הביניים

נושאי הלימוד המשותפים לכל התלמידים הלומדים ערים וקהילות בימי הביניים:

ב. העיר בעולם המוסלמי והקהילה היהודית בה

העיר בעולם המוסלמי

1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות ולחיזוקן של ערים קיימות באימפריה המוסלמית.
2. דפוסי הקמה של ערים חדשות והתפתחותן של ערים קיימות באימפריה המוסלמית.
3. מבנה העיר המוסלמית, מוסדותיה המרכזיים, תושביה: מעמד המשפטי ודפוסי המגורים שלהם.

הקהילה היהודית בעיר המוסלמית

1. המעמד המשפטי של היהודים בערים המוסלמיות.
  3. מאפייני הקהילה היהודית, ההנהגה העצמית ומוסדותיה בעולם המוסלמי.
- * יש ללמוד את הנושא גם על פי מ' פרנקל (עורכת) מעיל תשבץ – מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים, הוצאת מעלות, ירושלים, תשס"ח, עמ': 23-31, 50-63.

ג. העיר באירופה הנוצרית והקהילה היהודית בה

העיר באירופה הנוצרית

1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות ולחיזוקן של ערים קיימות באירופה הנוצרית בימי הביניים.
3. היחסים בין תושבי העיר ובין השלטון: המאבק של תושבי העיר להשגת חירויות, הדפוסים השונים של מתן חירויות על ידי השליטים במקומות שונים.
4. המבנה החברתי בעיר: ניידות חברתית, משמעות המושג "אזרח חופשי", מעמד הנשים בעיר.

הקהילה היהודית בעיר הנוצרית

1. המעמד המשפטי של היהודים בעיר הנוצרית.
2. הדמיון והשוני בין הקהילה היהודית לקורפורציות אחרות שהתקיימו בערים.
3. מאפייני ההנהגה של הקהילה היהודית באירופה הנוצרית: מבנה ההנהגה, סמכויותיה ואמצעי האכיפה שהיו בידיה.

ד. עיר מדגימה – בגדד או פראג

בגדד

1. העיר בגדד

- א. השיקולים הפוליטיים, החברתיים והכלכליים בייסודה של בגדד כבירת הח'ליפות העבאסית.
- ד. חיי היום יום בבגדד: החלוקה לרבעים, סוגי בתים, מעמדות, בעיית המים ודרכי ההתמודדות אֶתה.
- ז. בגדד כמרכז תרבותי של העולם המוסלמי במאות ה-9 וה-10 והביטויים לכך, תחומי הידע שפרחו בבגדד.

2. הקהילה היהודית בבגדד

- ב. מוסדות ההנהגה העצמית של היהודים כביטוי לאוטונומיה יהודית: ראש הגולה, הגאונים, תחומי פעילותם והשפעותיהם על היהודים בעולם המוסלמי.
- ג. רס"ג – אישיותו, גותו ותרומתו להגות היהודית, דרכי ההתמודדות עם הבעיות שהעסיקו את היהודים בגולה בימי הביניים, הפולמוסים שהיה מעורב בהם.
- ד. יחסי יהודים-מוסלמים בבגדד: מתיחות והשפעות תרבותיות.

* יש ללמוד את הנושא גם על פי מ' פרנקל (עורכת) מעיל תשבץ – מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים, הוצאת מעלות, ירושלים, תשס"ח, עמ': 23-31, 50-63.

פראג

3. העיר פראג

- א. גורמים שתרמו להתפתחותה של פראג וגורמים שעיקבו את התפתחותה עד המאה ה־16.
- ב. הביטויים למרכזיות של פראג בתחום המדיני, הכלכלי, הדתי והחינוכי־תרבותי.

4. הקהילה היהודית בפראג

- ג. הארגון המנהלי והמוסדות המרכזיים של הקהילה היהודית בפראג.
- ו. פראג כמרכז תרבותי יהודי.
- ז. המהר"ל מפראג – אישיותו, הגותו ותרומתו להגות היהודית בימי הביניים, דרכי התמודדות של המהר"ל עם הבעיות שהעסיקו את היהודים בגולה בימי הביניים (המשמעות שהעניק המהר"ל לגורלם הפוליטי של היהודים ולדרך חייהם בגולה), ביקורתו על שיטות הלימוד והפסיקה המחייבת.

היסטוריה, לימודי חובה – חלק ב', 022116

שים לב!

השאלות במבחן יחוברו מהחומר המפורט להלן.

- א. טוטליטריות, נאציזם, אנטישמיות מלחמת העולם השנייה והשואה**
2. פרק מבוא – המשטר הטוטליטרי
  - א. המאפיינים של המשטר הטוטליטרי, דוגמאות מברית המועצות הקומוניסטית או מאיטליה הפשיסטית.
  3. נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה
  - חלק ראשון: 1939-1933.**
  - א. האיידאולוגיה הנאצית, כולל האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי, מרכזיות שאלת היהודים באידאולוגיה זו.
  - ג. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם (דרך בניית המשטר הנאצי, כולל המדיניות כלפי היהודים).
  - חלק שני: ראשית מלחמת העולם השנייה עד "מבצע ברברוסה" (יוני 1941), והמדיניות כלפי היהודים באזורי הכיבוש.**
  - ב. "הסדר החדש" באירופה – הבהרת המושג, הצעדים השונים שנקטו הנאצים כדי לקדם את הגשמתו.
  - ג. יהודי פולין:
    1. המדיניות כלפי היהודים עד ריכוזם בגטאות. מטרות מוצהרות בהקמת הגטאות והסברים להקמתם, דרך ניהול הגטו ודרכי הפיקוח על הגטו, התפקידים שהוטלו על היודנרטים ודרכי מימושם.
    2. תנאי החיים בגטו והשפעתם על הפרט, על המשפחה ועל החברה היהודית; דרכי התמודדות של היהודים בגטאות: הישרדות, "קידוש החיים", ארגונים שפעלו בגטו, תנועות הנוער: מאפייני פעילותן.
  - חלק שלישי: מלחמת העולם ו"הפתרון הסופי" – מקיץ 1941 עד כניעת גרמניה ויפן ב־1945.**
  - א. הרחבת המלחמה לחזיתות נוספות: 'מבצע ברברוסה' – המלחמה בחזית המזרחית, ההתקפה על פרל הרבור והצטרפות ארצות הברית למלחמה.
  - ב. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני של היהודים ובין המלחמה בברית המועצות.
  - ד. ועידת ואנזה – מטרת כינוס הוועידה, נציגי הרשויות שהוזמנו, הנושאים שהועלו בישיבה, מקומה של הוועידה בתהליך ביצוע "הפתרון הסופי".
  - ו. דרכי הלחימה של היהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי":
    1. המרד בגטאות – מי היו המורדים, מטרת המרד, קשיי התארגנות, לבטים ודילמות של המורדים, ייחודו של המרד בגטו ורשה לעומת מרידות בגטאות אחרים.
    - י. יחס האוכלוסייה בארצות הכיבוש באירופה כלפי היהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי":
      1. "הרוב הדומם", משתפי פעולה, מעטים שהסתכנו בניסיון להציל יהודים.
    - יא. עמדת ממשלות בעולם החופשי והיישוב היהודי בארץ ישראל בשאלת העזרה ליהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".
      1. עמדת ארצות הברית ובריטניה בשאלת הצלת יהודים בתקופת ביצוע "הפתרון הסופי".
      - יב. המפנה במלחמת העולם השנייה והאצת ביצוע "הפתרון הסופי":
      4. החשת ביצוע "הפתרון הסופי" – יהדות הונגריה, צעדות המוות. **שים לב: ראה המשך בעמוד הבא.**

ב. בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

1. המאבק להקמת המדינה ומלחמת העצמאות בשנים 1945-1949
  - א. עמדת בריטניה ועמדת ארצות-הברית בנוגע לשאלת העקורים ושאלת ארץ-ישראל.
  - ג. מאבק היישוב היהודי בשלטונות המנדט הבריטי בתחומים: ההעפלה, ההתיישבות והמאבק הצבאי (תנועת המרי, מאבק צמוד ומאבק רצוף).
  - ד. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם – הדיון באו"ם, עמדת המעצמות, השפעת "המלחמה הקרה" על עמדת המעצמות, החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, התגובות על החלטת האו"ם בקרב היישוב היהודי והפלסטיני ועמדת מדינות ערב.
  - ז. מלחמת העצמאות – חלק ב': פלישת מדינות ערב, קרבות עשרת הימים, ההפוגות והמבצעים האחרונים בצפון ובדרום.
  - ח. הסכמי שביתת הנשק, הבעיות הלא פתורות בעקבות מלחמת העצמאות (כולל היווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים).
2. מדינת ישראל במזרח התיכון
  - ו. שאלת הביטחון השוטף והביטחון הבסיסי. מלחמת סיני: גורמים, מעורבות המעצמות, תוצאות והשפעות.
3. עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל
  - ב. גלי העלייה למדינת ישראל בשלושים השנים האחרונות של המאה ה-20 (יש להתייחס לשלושת גלי העלייה): ארצות המוצא, הסיבות לעלייה, דרכי ארגון העלייה, תהליכי הקליטה וקשיי העולים. המעבר מ'כור ההיתוך' לחברה רבת-תרבותית במדינת ישראל כפי שבא לידי ביטוי בתחומים שונים.
  - ג. המאפיינים של עיצוב זיכרון השואה במדינת ישראל בשנות ה-50. השפעת משפט אייכמן, מלחמות ישראל ופיגועי הטרור בשנות ה-60 וה-70 על התמורות ביחס לניצולי השואה, בהתייחסות למושג הגבורה בשואה ובהתייחסות לזיכרונות הפרטיים.